

4. *Карпец И. И.* Наказание. Социальные, правовые и криминологические проблемы / И. И. Карпец. — М. : Юрид. лит., 1973. — 285 с.

5. *Попкова Е. С.* Юридическая ответственность и ее соотношение с иными правовыми формами государственного принуждения : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Е. С. Попкова. — М., 2001. — 23 с.

6. *Кури Х.* Имеет ли наказание превентивный эффект? // Правоведение. — 2001. — № 3. — С. 143—157.

7. *Туляков В. А.* Предмет уголовно-правового регулирования: к постановке проблемы // Наук. пр. Одес. нац. юрид. акад. — Одеса : Юрид. л-ра, 2007. — Т. 6. — С. 150—161.

Ігор Васильович КОЗИЧ,

канд. юрид. наук, доцент кафедри кримінального права Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника

ІДЕЇ Ч. БЕККАРІА ЩОДО ГУМАНІЗАЦІЇ ТА МОДЕРНІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ

Кримінально-правова політика як наука стала виділятися порівняно недавно. Вважається, що одним з перших термін «кримінальна політика» вжив Пауль Йоганн Ансельм фон Фейєрбах на початку ХІХ ст. Однак питання, що зазвичай відносять до сфери дії кримінально-правової політики, піднімалися і раніше, зокрема, в працях Беккарія, Монтеск'є, Вольтера, Гельвеція, Дідро, Гольбаха, Руссо та інших мислителів-реформаторів ХVІІІ ст. Дійсно, саме на цих мислителів посилаються в сучасності при розгляді появи ідей законності, рівності всіх перед законом, пропорційності покарання заподіяній шкоді, невідворотності відповідальності і т. д., власне саме в контексті розробки і реалізації кримінально-правової політики.

У праці Ч. Беккарія «Про злочини і покарання» сформульовані дуже важливі положення, які актуальні і кримінально-правовій політиці сучасності. Він визнавав право держави карати злочинців, але в той же час відзначав, що «будь-який прояв влади людини над людиною, не викликаний крайньою необхідністю, — тиранія» [1, с. 69].

Беккарія сформулював принцип, відповідно до якого питання криміналізації діянь, тобто оголошення їх злочинними, повинні бути підвладні тільки законодавцю, а рішення питання про вчинення або невчинення особою злочину — тільки судовій владі. Вчений підкреслював, що тільки закон може встановлювати покарання за злочини,

що суддя не може цього робити, як не може і призначати покарання, що виходять за межі закону. Він також зазначав, що закони повинні головним чином служити засобом попередження злочинів, тому суворі покарання, і особливо смертна кара, неприйнятні.

Чезаре Беккарія також сформулював принцип кримінально-правової політики, який залишається актуальним в даний час: «Немишучість покарання, навіть помірною, завжди справляє сильніше враження, ніж страх піддатися найсуворішому покаранню, якщо при цьому існує надія на безкарність» [1, с. 117]. Власне, в інституті покарання для вченого велике значення мали два таких принципи, як рівність покарань для всіх громадян і відповідність між вчиненим злочином і покаранням (принципи рівності і справедливості). Поділяючи ідеї Монтеск'є про підстави кримінальної відповідальності, Беккарія вважав, що кримінальному переслідуванню повинні піддаватися тільки вчинки людей, а не їх наміри або слова.

Ф. М. Решетніков зазначав, що італійського просвітителя «можна назвати попередником англійського юриста І. Бентама» [2, с. 72], який на початку XIX століття розвивав теорію утилітаризму, згідно з якою законодавство має оцінюватися з точки зору його корисності, можливості досягнення певних цілей. Однак у кримінально-правових поглядах цих мислителів ми можемо простежити, що вчення І. Бентама про право, законодавство ґрунтується на принципі корисності, а Ч. Беккарія — на принципі гуманізму. З цих позицій і бачиться відмінність їх ідей з удосконалення та реформування кримінальної юстиції та законодавства, в поглядах на попередження злочинів, превентивні заходи, цілі покарання [3, с. 114].

Питання про право на покарання Беккарія в § II «Право покарання» своєї праці «Про злочини і покарання» трактує з позицій теорії суспільного договору, розробленої Ж.-Ж. Руссо: «...ось на чому ґрунтується право суверена карати за злочини: на необхідності захищати загальне благо від посягань окремих осіб».

Італійський мислитель виводить підставу кримінальної справедливості і вибудовує концепцію відносин між владою, державою і людиною на інтересі самозбереження для суспільства. Вчення Ч. Беккарія щодо досягнення загального блага сформували одну з основних ідей класичної школи кримінального права. Мистецтво законодавця і його гуманізм полягають в тому, щоб посилення покарання проводилося не за принципом «чим більше, тим краще», а для запобігання скоєнню інших злочинів.

Мета покарання, згідно з Беккарія, полягає в попередженні нових діянь злочинця, що завдають шкоди членам суспільства,

і в утриманні інших осіб від подібних злочинних дій. На даному розумінні мети покарання базується наступне принципове положення його вчення: «...слід вживати тільки такі покарання, які при збереженні співмірності з злочинами виробляти б найбільш сильне і найбільш тривале враження на душу людей і були б найменш болісними для тіла злочинця». У цих словах звучить гуманістичний заклик пом'якшити покарання і стримувати його суворість в певних межах.

Цікаво, що у рукописі Ч. Беккарія § II «Право покарання» закінчувався таким ненадрукованим абзацом: «Життя і свобода найостаннішого громадянина є священним благом в очах законодавця. І нерівність, що тягнеться від престолу до найбіднішого ремісника, не повинна зазіхати на свободу і на почуття, найбільш дорогі і найбільш властиві розумній людині, бо завдання законодавця не в перетворенні більшості в знаряддя щастя небагатьох, а в збереженні прагнення, притаманного людям, поліпшити своє власне становище, що і складає життя і свободу народу» [4, с. 416]. Це твердження, власне, і підтверджує політичну складову його трактату, що свідчить про наявність у ньому великої кількості положень, які стосуються формування державної кримінально-правової політики.

Таким чином, у названих та інших положеннях свого трактату Ч. Беккарія запропонував позитивну програму кримінально-правових реформ, яка спиралася на принципи гуманізму та законності. Перший знайшов своє вираження в пропозиціях мислителя обмежити коло діянь, що розглядаються в якості злочинів, зменшити каральний характер покарань, скоротити, наскільки це можливо, число випадків застосування смертної кари. Другий принцип зустрічається в положеннях, за якими злочин і покарання можуть бути встановлені тільки законом, а видавати і тлумачити закони має право тільки сам законодавець.

Ч. Беккарія цілком справедливо відносять до родоначальників класичної школи кримінального права. У дусі його гуманістичних поглядів кримінально-правова думка йшла далі і отримала свій розвиток у вченнях інших представників класичної школи кримінального права, що в подальшому склали систему основних доктринальних положень кримінально-правової політики.

Л і т е р а т у р а

1. Беккариа Ч. О преступлениях и наказаниях. — М., 2000. — 289 с.
2. Решетников Ф. М. Беккариа / Феликс Михайлович Решетников. — М. : Юридическая литература, 1987. — 128 с. — (Из истории политической и правовой мысли).

3. Герасимова Д. А. Уголовно-правовые воззрения Чезаре Беккариа и Иеремиа Бентама // Известия Саратовского ун-та. Нов. сер. — 2012. — Т. 12. Сер. Экономика. Управление. Право, вып. 4. — С. 112—116.

4. Беккариа Ч. О преступлениях и наказаниях / биографический очерк и перевод проф. М. М. Исаева. — М. : Юридическое изд-во НКЮ СССР, 1939. — 462 с.

Анастасія Сергіївна МАКАРЕНКО,

канд. юрид. наук, доцент кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія»

ДОКТРИНА СУДДІВСЬКОГО РОЗСУДУ У РАМКАХ ВЧЕНЬ ПРОСВІТНИЦЬКО-ГУМАНІСТИЧНОЇ ТА КЛАСИЧНОЇ ШКІЛ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Правосуддя. Судова влада. Суд. Суддівський розсуд. У такому дедуктивному ряді саме і віддзеркалюється характер розвитку ідей про суддівський розсуд, коли ще у давні часи цей феномен осмислювався супутно із аналізом стану здійснення правосуддя, визначенням місця судді як уповноваженої і наділеної певними правомочностями особи, обґрунтуванням необхідності існування судової складової державної влади. Лише у такому комплексі взаємозалежних і взаємодоповнюючих елементів і розвивалася власне доктрина суддівського розсуду.

Боротьба проти релігійної ідеології і феодального ладу супроводжувалася розробкою засад світської доктрини держави і права, яка відіграла важливу роль в ідейно-теоретичній підготовці буржуазних революцій. У кримінальному праві Франції у той час дуже яскраво проявлялися риси феодальної надбудови передреволюційної епохи, панувало свавілля державної влади, законодавство характеризувалося невизначеністю, множинністю джерел, довільним призначенням покарання. Тому і не дивно, що у творах передових мислителів XVIII ст. велика увага приділялася питанням кримінального права і процесу, законності правосуддя, у т. ч. і суддівського розсуду. У своїй сукупності та схожості основних позицій та ідей ці вчення склали ще одну школу кримінального права — *просвітницько-гуманістичну*.

Одним із перших і найвидатніших представників Просвітництва XVIII ст. є Шарль Луї Монтеск'є (1689—1755). Для кримінально-